

Horváth Futó Hargita–Rajslí Ilona

INNOVATÍV TANÍTÁSI MODELLEK, GYERMEKKÖZPONTÚ OKTATÁS

Innovative teaching models and child-centred education

Az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke december 8-án tanári továbbképzést szervezett az általános és középiskolai magyartanárok részére. A szakmai találkozón négy plenáris előadás hangzott el. Az első felszólaló, Lánicz Irén tanszékvezető, a modern nyelvészeti kutatások legújabb eredményeit ismertette. Abból a kérdésből indult ki, hogy manapság egy vagy több nyelvészet létezik-e. Egyes nyelvtudósok szerint három nyelvtudományról beszélhetünk, az egyik a bölcsész tudományok klasszikus ága, a hagyományos nyelvészet, a másik a modern nyelvészet, amely a természettudományok közé sorolható, mind a módszertana (adatgyűjtés és modellek felállítása), mind a tárgyhöz való viszonya miatt, a nyelvet ugyanis biológiai jelenségként értelmezi. A harmadik nyelvészet a szociokulturális nyelvészet. Az előadó szerint csak egy nyelvészet létezik: egy nem egységes, sokszínűséget mutató nyelvtudomány. A hagyományos megközelítés mellett ugyanis új koncepciók alakultak ki a nyelvről is, meg a kutatásáról is, a hagyományosnak nevezett nyelvészet új szemléletek váltották fel. Az előadó beszélt a preskriptív és deskriptív nyelvészet különbségéről, és ismertette a nyelvtudományban megjelent új kifejezéseket, amelyeket a hagyományos grammatika kategóriái helyett használnak. Felhívta a tanárok figyelmét néhány nyelvészeti alapműre is.

Bertók Rózsa, a Pécsi Tudományegyetem tanára „*Tudni, hogyan, tudni, hogy mi*” című előadásában a kooperatív oktatási módszerről beszélt. Bevezetőjében kiemelte, hogy ma Magyarországon ellehetetlenült az oktatás. A helyzet *négy v* betűvel kezdődő szóval írható le: *válság* van, a tanároknak *váltaniuk* kell, *változtatniuk* a hozzáállásukon, személyiségükön, munkamódszereiken, és az eredményesebb oktatás érdekében innovatív pedagógiai módszereket, stratégiákat kell *választaniuk*. Nincsen üdvözítő módszertan, változtatni kell az ötleteket innen-onnan, mert a mai gyerekeknek csak érdekeset lehet „eladni”, a frontális munkamódszer ma már az egyetemi oktatásban sem alkalmazható. A tanárnak a hogyanra kell fókuszálnia. A tanulók kis csoportokban végzett tevékenységén alapuló kooperatív oktatási módszerrel jó eredményeket mutattak fel a tanárok. Ez a módszer bővíti a gyerekek ismereteit, fejleszti intellektuális és szociális

készségeiket, hozzájárul az iskolával szembeni pozitív attitűd kialakulásához. Mivel közös az érdekük, a gyerekek a csoporton belül együtt gondolkodnak, együttes munkát végeznek, motiválják egymást. A tanári szerep is módosul: frontális információközvetítő tevékenységéről áttér a tanulási folyamat szervezésére, segíti és motiválja a csoportok munkáját, menedzseli az órát.

Az információs és kommunikációs technológiák tanórai felhasználási lehetőségének néhány módját mutatta be Kuktin Erzsébet magyartanár, aki előadásának a *CD-készítés és CD a magyarórán* címet adta. A számítógép alkalmazása a magyar nyelv és irodalom oktatásában lehetővé teszi a diákok figyelmének a felkeltését, a tudásanyag érdekesebb, esztétikusabb, élményszerűbb megjelenítését, megkönnyíti a tananyag megértését és befogadását. Az információközlés egyszerre több érzékszervre irányul, ezért a multimédiás rendszerek segítségével történő tanulás megfelel a modern ember információfelvevő stílusának. Az interaktív tanulási programok lehetővé teszik, hogy a diák aktív, konstruktív résztvevője legyen a tanulási folyamatnak. Kuktin Erzsébet az IKT-eszközök felhasználásával digitális tananyagokat készít, és ezekből prezentált néhányat (Kosztolányi Dezső *Mostan színes tintákról álmodom*, Babits Mihály *Vasárnap-i impresszió, autón* című versének feldolgozása, A hagyományos írásmód: ly és j, interaktív tesztek a magyarórán), közben felvázolta, a tananyag mely részeit érdemes vagy ajánlatos digitalizálni, és milyen felszerelés szükséges a digitális tananyagok elkészítéséhez.

Rokvić Erzsébet és Horváth Futó Hargita a *Projektoktatás elméletben és gyakorlatban* című előadásukban ismertették a projektoktatás történeti előzményeit és helyét a mai pedagógiában, értelmezték a projektoktatás fogalmát, és körüljárták a projektpedagógia fő problémaköreit. A projektoktatás mint oktatási stratégia valamely komplex (tantárgyakat átfogó, tantárgyközi) téma olyan feldolgozása, amelynek során a projektum témájának kiválasztása, a célok, a munkaformák és a munkamenet meghatározása, a kivitelezés, az eredmény (szellemi vagy anyagi alkotás) bemutatása a tanulók önálló (egyéni, páros, csoportos) tevékenységén alapul. A projektoktatásban a pedagógus és a diák egyenrangú, de különböző kompetenciákkal rendelkező partnerekként dolgoznak együtt, a pedagógusnak tanácsadói szerepe van. Rokvić Erzsébet, az újvidéki Petőfi Sándor Általános Iskola magyartanára arról számolt be, hogy iskolájuk egy négyéves nemzetközi projektumban vett részt, melynek célja az interaktív módszerek népszerűsítése az oktatásban. A projektumban részt vevő tanárok érdekes szemináriumok munkájába kapcsolódhattak be, melyek egyike a projektoktatásról szólt. Ennek eredményeként készült el a *Szarvaslesen* c. projektum, melyet 1., 4., 5., 6. és 8. osztályos diákok készítettek Bálizs Magdolna és Medvecki Ildikó tanítónők, illetve Rokvić Erzsébet magyartanárnök segítségével. A szakmai továbbképzés résztvevői megtekintették a Mozaik Televíziónak a projektum prezentációjáról készült felvételét, és beszámolót hallottak a projektoktatás gyakorlati kivitelezésének problémáiról is.

FÜGGŐ BESZÉD, MŰFAJVÁLTOZATOK ÉS -DISKURZUSOK

A plenáris előadásokat követően a tanszéki könyvtár új könyveiből, a tanszéki kiadványokból és új oktató CD-kből összeállított kiállítást nézhették meg a jelenlevők. A középiskolai magyartanárok szekciója Katona Edit és Bence Erika előadását hallgathatta meg. Katona Edit *A függő beszéd a mondatban és a mondaton túl* című előadásában röviden vázolta a függő idézet elszakadását az idéző mondatról, majd néhány irodalmi példával illusztrálta az egyenes, a függő, valamint a szabad függő beszéd közötti átmeneteket. A továbbiakban bemutatta a mondattani ismeretek iskolai alkalmazását a szöveg értelmezésében és a fogalmazástanításban. Ecsetelte, hogy az idézettípusok vizsgálata révén lehetővé válik a szövegek kétszólamúságának, a szereplői és az elbeszélői szöveg elválásának, illetve összefonódásnak a tudatosítása. Ezen ismeretek gyakorlati/drámapedagógiai felhasználására is mód van azon szövegrészek esetében, amelyekben a beszéd mint elhallgatás, a gondolkodás (a belső monológ) mint cselekvés jelenik meg. Az ilyen jellegű feldolgozást szerencsés, ha megelőzi a kettéosztott napló elkészítése, amelyben elkülönítjük a szerzői elbeszélést és a szabad függő beszédet/monológot. A megjelenítésben azután az elbeszélőt és a főhőst két különböző szereplő formálhatja meg. A gyakorlati feladatok sorában az előadó egy iskolai dolgozatrészlet átfogalmazására tett számos javaslatot. Kiemelte, hogy az átírás-variációk megalkotásakor a tanulók kreatív módon kiaknázhathják az idézési lehetőségekről szerzett tudásukat, elmélet és gyakorlat egymást támogatva összekapcsolódik.

Bence Erika *Műfajváltozatok és diskurzusok: a XIX. századi történelmi regény* című előadásában a történelmi fikciós próza kialakulásáról és értelmezéséről, a történelmi regény konstituálódásáról, változatairól és műfajkonstruáló jegyeiről számolt be. Beszért a történelmi regény és a történetírásnak mint tudományos diszciplínának a kapcsolatáról. Előadásában konstataulta, hogy „nem létezik a történelmi regény befogadását irányító egyetlen olvasási stratégia, mert nincs egy, a teljes XIX. századi korpuszra alkalmazható történelmi regénymodell. Ehelyett több, a változatos regényteremtő eljárásokat variáló modell létezik. A mindig olvasati rekonstrukciót feltételező mű történelmi fikciós prózáként való értelmezése azonban néhány általános érvényű szempontot feltételez. Az egyik, miszerint a műfaj »rugalmas imperatívusz«, amelyhez a mű (a megtörtént esemény) az eltérés, a módosítás alakzataként idomul. A másik elv értelmében a történelmi regény az eposzi világképtől való távolodás rendjében specifikus – a részleges újjáteremtés mozzanatait megvalósító – helyet foglal el: a történelmi regény »eposzközelsége«, a tőle való távolságának mértéke, vagy hiánya típusalakító tényezőként működik. Értelmezési stratégiánk harmadik vezérmotívuma – a műfaji tisztaságról alkotott Welles–Warren-i szemlélet negációjaként – a műfajok egymásba való átfejlődésének felismerése,

azaz a »mindig másra utaló olvasási lehetőség«. Ilyen értelemben a történelmi regény nemcsak eposzvariánsként, a nevelődési regény változataként, krónikaregényként, filozófiai traktátusként etc. jelenhet meg, de a történelmi horizontot ritkább, egyedi beszédmódok is közvetíthetik, így a dialógus, az idézet, a reflexió, a látomás vagy a hazugság különböző formái. A XIX. századi és a vele összefüggő XX. századvégi regénykorpusznak a történelmi regény műfaji konvencióit érvényesítő olvasói rekonstruálása több modell egyidejűségét, a szempontok keveredését feltételezi. Csak így valósulhat meg a történelmi fikció mint olvasásforma.”

Az előadásokat követően Hózsa Éva vezetésével szakmai megbeszélésre került sor oktatási kultúránk és a középiskolai magyartanítás problémáiról (tankönyvek, továbbképzések, tanulmányi versenyek, vetélkedők, a változtatás kérdései stb.).

RITUÁLIS NEVETÉS A FOLKLÓRBAN, NYELVI JÁTÉKOK A MAGYARÓRÁN

Az általános iskolai tanárok szekciójában Jung Károly és Molnár Csikós László tartott előadást. Jung Károly előadásának címe *Rituális nevetés a folklórban* volt. Előadásában a rituális nevetés proppi elméletéből kiindulva helyezte el a fogalmat a népi nevetéskultúra kontextusában. A rituális nevetésről szóló elméletet V. Ja Propp dolgozta ki. Tágabb értelemben ezzel a témával Mihail Bahtyin foglalkozott.

Az előadó kitért a húsvéti nevetés (risus paschalis) és a karácsonyi nevetés (risus natalis) európai szokásaira. Az európai (német, francia és spanyol) példák mellett bemutatta e folklórjelenségnek a magyar népi kultúrában betöltött szerepét, megnyilvánulásait, de mindenekelőtt a jelentését taglalta behatóan. A szakrális néprajz két kiválóságára – Bod Péterre és Bálint Sándorra – hivatkozva középkori adatokat idézett, de a ma élő szokásokból is merített. Idézte a középkori ember hozzáállását, miszerint a húsvéti nevetés esetében ez az aktus jelentette a vidám újjászületést a böjt hosszú ideje után; a karácsonyi nevetés ugyanakkor más jellegű, itt a hangsúly a megtermékenyítő hatáson volt.

Jung Károly előadásában a rituális nevetés egyéb alkalmait is számba vette, utalt a nagyszámú szokásra, rítusra, amely e jelenség körül kialakult, valamint a hiedelem- és mitológiai szövegekre, amelyek úgyszintén tartalmazzák a rituális nevetés momentumát. A továbbiakban szó volt a nevetéstilalom és a nevetéstabu kérdésköréről, valamint a kötelező nevetés fogalmáról. A rituális nevetés – akárcsak a sírás kérdése – etnológiai univerzáléként elsősorban az ősi és korai időkben volt élő szokás a világnak szinte minden ősi kultúrájában, de mint „értelhetlen” és „értelmezhetetlen” reliktum, nyomaiban máig is él.

Molnár Csikós László *Nyelvi játékok a magyar nyelv tanulásában* címmel tartott előadást. A résztvevők a mindennapi oktatómunkát segítő nyelvi játékok típusait ismerhették meg.

Bevezetőjében a nyelvi játékok fontosságát, indokoltságát támasztotta alá a gyakorlatból vett példákkal. Az előadó maga is hosszú ideig vezette a Képes Ifjúság című hetilap *Nyelvi játszótér* rovatát, ezáltal is arra törekedett, hogy közelebb hozza a fiatalokhoz az anyanyelv szépségeit, hogy felkeltse érdeklődésüket a nyelvi bűvárkodás iránt.

A továbbképzésen részt vevő tanárok megismerkedhettek a nyelvi játékok rendszerezésével, ami szükséges is, hiszen Grétsy László szavaival élve: „a nyelvi játékok birodalma ... szinte áttekinthetetlen”. Eszerint a játékok, illetve a feladatok egyik csoportja a magyar nyelv állományával kapcsolatos, a másik pedig a nyelvi elemek felhasználásával. Az előbbieken a gyűjtés és a rendszerezés munkafázisa kerül előtérbe, az utóbbi típusúakban viszont a nyelvi alkotás és a kombinálás.

Az előadás gyakorlati részében a résztvevők betű- és szójátékokat ismertek meg, szólásokkal és közmondásokkal kapcsolatos feladványokat oldottak meg. Számos példát láthattak a szóláncok, a szóalakzatok, a rejtés és fejtés, valamint az írásegyszerűsítés köréből való játékokra.